

hondo-hondotik

Xabier Kintana

(Idazlea)

‘En cristiano’ jardutea

Sabino Arana Kultur Elkargoak antolatutako, Bizkaiko Diputazioaren Bilboko kultur aretoan abenduaren bigarren astean erakusketa interesgarria eskaini zaigu Bilbon *Habla en cristiano* izenburupean. Horren xedea, frankismo garaian, eta lehenago ere, euskarak Espainiako gobernu zentralisten azpian pairaturiko zapalkuntza gogoratzea izan da, gure mintzaira nazionala erabiltzeagatik bereizkeria, gaztigu eta lotsa publikoa jasan zuten euskaldunen umiliazio haiek gaurko belaunaldien begien aurrean, beren gordinen, jartzeko asmoz. Hor eliz agintarien gomendioak, gobernadore zibilen aginduak eta isunak ageri dira, *ABC* moduko egunkarien artikulua inperialistak, administrazioak maisu-maistrei euskararen kontra igorritako abisuak eta garai beltz horietan bizi izandako euskaldun askoren testigantza interesgarriak, orduko denborak bizi ez zutenen oroigarri.

Zintzoki esanda, beharrezkoa ere bazen horiek guztiok begien aurrean agertzea. Izan ere, Francok eta faxistek Gernika berek bonbardarazi zutela lotsagabeki ukatu zuten bezala, euskarak espainol administrazioen azpian jasandako tratua txarra ezkutatzeko eta gezurtatzeko ari dira berriz ere zenbait lagun aspaldi honetan, eta horrela, Jaime Ignacio del Burgo bezalakoei kasu eginez gero, zapalkuntza kontu horiek guztiak abertzaleok asmatutako gezurrik besterik ez baitira, martiri-itzura horrekin laguntza handiagoak lortzeko. Egindako bidegabekeriengatik barkamena eskatu ez eta kalte-ordainak eman beharrik ez izateko, ordea, aspaldian konponbide bikaina asmatu zuten naziek holokaustu

toa bera ukatzean, hura judu buruberoen asmakeria hutsa zela argudiatuz. Dakusagunez, ez dira bakarrik izan.

Baina egia historikoari zor zaion justizia behar bezala aitortu eta gero, ez nuke artikulua hau amaitu gura, aldi berean, euskaldun batzuen sasibiktimismoa salatzea gabe. Ongi da, noski, behialako —eta egungo— espainolisten portaera antieuskalduna salatzea, baina gaurko naziogintzaren bidean ezin gaitzek hor geldirik egon, errua beti inori egotziz, gertatzen zaizkigun ezbehar guztien errudunak besteak direla aldarrikatuz, geure burua lasai-lasai xuritzen dugun bitartean. Horrexegatik, iraganari baino gehiago, beharrezkoagoa zaigu gaurko egoerari begiratzea, gaurko portaeren kritika zintzoa egitea, geure gaitzak etorkizunean erremediatuko badiugu.

Franco duela hogeita sei urte hil zen. Aspaldiko hogeita bat urteotan, gainera, euskara, gaztelaniarekin batera hizkuntza ofiziala dugu Hego Euskal Herriko toki askotan, eta denbora honetan ez dira goardia zibilak ibili gure hilarrietako euskal izenak ezabatzen, ez eta kaleetan zehar euskaraz mintzatzeagatik isunak ipintzen ere. Ez eta gutxiagorik ere. Aspaldiko urtetotan euskaldunok geure hizkuntzarekin nahi duguna egiteko aukera asko izan ditugu, eta ordua da argi eta garbi aitortu dezagun gauza ugari geure arduragabekeriagatik gelditu direla egin barik, eta ez inoren debeku edo oztupoengatik.

Aski dugu geure hiriei begirada ematea: kale-izenak eta bide-seinaleak eskuarki hizkuntza ofizial bieran agertzen dira —euskaraz maiz akats ortografiko edo morfologiko

nabarmenekin azaldu arren— baina denda gehienek kartelak oraindik espainol hutsez irakur daitezke, horien jabeak, oro har, aber-tzaleak izan arren. Gure jatetxeek normalean ez dituzte beren kartak geure erkidegoko mintzaira ofizial bieran eskaintzen, eta zerbitzariak ere, gehientsuetan erdaldun hutsak izaten dira, euskaldun bezeroen kalterako. Publizitateak, politikoa eta ofiziala salbu, ez du normalean euskara kontuan hartzen. Gure produktuen etiketak, Eroskiren salbuespenaz, espainol hutsez argitaratzen dira. Euskal Kalitatearen labela daramaten ekoizkinek ere ez dute beti etiketa normalizatu eta zuzena hizkuntza ofizialen aldetik. Hiritar guztion zerbitzuan omen daude, baina er-tzain askok oraindik ez dakite tutik euskaraz. Lan pribatuaren munduan hizkuntza ofizial bien eskakizuna ia anekdotikoa da, jendearekiko harremanetan dauden lanpostuak izan arren: saltzaileak, aholkulariak, kazetariak, zerbitzariak, politikariak...edo *habla en cristiano* erakusketa-aren atezaina.

Horrez gainera, euskara erabiltzen denean ere, ortografi eta morfologi okerrak kontaezinak izaten dira (*lentejak*, *productuak*, *karroak*, *jantetxe*, *arategi Txomin*...). Irrati eta telebistako programetako euskara-kalitatea gainbegiratu eta bermatzeko ez da orain arte gauza handirik egin, horretarako behar diren aholkulari eta zuzentzaileak jarritz, aspaldian Kataluniako agintariak honetaz ardura berezia duten bitartean. Horrek. Adibidez, irratiz etengabe *hemezazpi*, *europar*, *diska* edo *okel garbia* bezalako perlatz barra-barra hedatzea eragotziko luke, eta bai entzuleei imitatzeke ere fidagarriagoak eskaini.

Oso kezagarria da, bestalde, udal mailan Eusko Jaurarlitzaren hizkuntz politikarekin inolako jarraipen eta sintoniarik ez izatea,

kaleetan jendaurrean jartzen diren kartelen hizkuntz zuzentasunaz, formaz eta ortografiaz, arduratzeke, erabiltzaileari informazioa euskara egokiaz eskaini dakion, arkitektura edo estetika arloko beste arau guztiak, aldiz, nahitaez bete beharrekoak diren bitartean. Behin eta berriro esan dudanez, kontua ez da, jakina, joan den mendearen hasieran Turkian arabiar alfabetoaren ordez latindarra jartzea erabaki zenean, Mustafa Kemal Atatürkek dirudienez hain arrakasta handiz erabili zuen sistema bera gure artean ere sartzeko, hots, karteletako ortografi okerrak isunekin zigortzea. Konponbidea, ordea, udaletan euskal zerbitzuak eskaintzea besterik ez da, hortik interesatuei aholkuak emateko, gure hizkuntza ondo ez dakitenek begien bistako akatsak egin ez ditzaten. Hori garaiz egin balitz, orain ez leudeke gaizki euskal kartel publiko gehienak, borondate

onko imitatzaleentzako oker-iturri agortezin gisa.

Ez zuen, ene ustez, ongi asmatu aurreko batean Amaia Fanok Sartren «infernua besteak dira» esaldiaren esangura interpretatzean, baina, edonola ere, haren ildo-

tik, sasoi dugu euskararen kontrako eraso- en errua beti besteei botatzen ibili beharrean, guztiok *mea culpa* argia esateko, eta une historiko honetan errudun nagusiak gure garel behingoz aitortu dezagun. Azken bu-ruan, neurri handiz geure arduragabekeria, geure erosokeria, geure euskaltzaletasunik eza baitira euskaldunok oraindik ere *en cristiano* berba egitera, irakurtzera, idaztera eta bizitzera behartzen gaituztenak, eta ez beste ezerk. Eta behin gaitza ezagutu ondo- ren, errazago gertatuko zaigu erre- media jartzea, nork bere erantzukizuna onar- turik.

EUSKARA

Aitor dezagun gauza ugari euskaldunon arduragabekeriagatik gelditu direla egin barik

Esteban Muruamendiaraz eta Alberto Tome

(HIRU sindikatuko koordinatzailea eta ekonomista)

Gasolioa: gehiago ordaindu behar

Garraiolaria autonomoak kezkatu egin ginen PPko Administrazioak jaurtitako zunda baloiarekin —askotan erabiltzen duen modua da—, zeinaren bitartez Hidrokarbueroen Zerga Berezia bost pezetara igotzea proposatzen zuen. Gaur egun, zerga hori 44,89 pezetakoa da, gure lana egiteko kontsumitu behar dugun gasolio litro bakoitzeko. 2002ko urtarrilaren 2tik aurrera lau pezetara gehiago izango da, eta hiru urtean beste lau pezetara igotzea aurreikusi dute. Errekargu hori Osasuna finantzatzeko izango da. Helburu horiek lortzeko erabilitako moduak aztertuko ditugu. Garraiolaria auto- nomoak —sektorean gehiengo handia gara— nekaturik gaude besteen arazoak kon- pontzeaz. Lan egiten dugun enpresek kos- tuak jaitسي behar badute, garraio zerbitzuaren

ordainsaria jaisten dute; likidez falta badute, ordainketa 180 egun atzeratzen digute; produkzioarekin arazoak badaude, takografoaren diskoa jango dugu lehen orduan iris- teko; produktua ezin bada egun jakin batera- ko entregatu, garraiolaria da erantzulea... PPK sistema bera erabiltzen du: osasun gastu gehiena garraiolariek ordain dezatela.

Administrazioak zera dio: errepidean istri- puak izaten direnez, eta horiek osasun gastu handia eragiten dutenez, zentzuzkoa da errepidea erabiltzen dutenek ordaintzea gas- tu hori, Hidrokarbueroen Zerga Bereziaren igoeraren bitartez. Baten batek pentsatuko du irizpide hori zuzena dela. Garraiolariorik ordaindu beharko dugu, geure poltsikotik, fakturaren zati gehiena, errepidean ibili be- har dugunez gero. Eta hori sinplista izatea

da. Finantzaketaren bila bakarrik ibili be- harrean, ez al lukete neurriak hartu behar erre- pide istripuak eta osasun gastuak eragiten dituzten ondorioak eragozteko?

Garraioaren sektorean, prebentziozko po- litika batek asko jaitسي luke errepideetako istripu kopurua. Horretarako, neurriak hartu beharko lirake hainbat arlotan: erretiro au- rreratuak, gaixotasun profesionalak daudela onartu; Lan Ezintasun Iragankoragatik baja kobratzeko eskubidea izatea lehenengo egu- netik (hori posible litzateke garraiolaria auto- nomoaren baldintzak Gizarte Segurantzako Erregimen Orokorreko baldintzekin pareka- tuta); atsedene guneak; errepide sareko hobe- kuntzak... Gaurko egunean, 63 urteko ga- rraiolaria batek gidatzen jarraitzen du erreti- ro duin bat lortu ezin duelako; 35 urte darama- tza gaixotasun baxerik ez hartzen saiatzen, lehenengo 15 egunak estali gabe dituelako; seguruena, izango du arazo fisikoren bat, la- nak eraginda, eta horrek errepideko usteka- beetan erreazio ahalmena murriztu ere egingo dio, eta, gainera, errepide bazterrean egingo du lo, inolako gutxieneko zerbitzurik gabe. Egoera horrek iraun dezan utzi, eta di- ru bila ari dira lehenago edo geroago gertatu- ko den istripua ordaintzeko; eta, gainera, ez dute lan istriputat joko, baizik eta errepide-

kotzat. Bestalde, urtarrean gasolio litroa lau pezetara igotzeak —ezingo da garraio sarian sartu, eta baliteke hiru urtean beste lau peze- ta igotzea— lan kargaren handitzea dakar errentagarritasunari eutsi ahal izateko, eta, horretara, istripu arriskua ere handitu egingo da, karga handiagorekin ibiliko baikara, ordu gehiago eman beharko baititugu gidatzen eta atsedene gutxiago hartu ahalko baitugu.

Administrazioak beretzat unerik egokiena aurkitu du neurria hartzeko. Urriko inflazioa- ren azken datuak %0,1eko jaitciera adierazi du; gasolindegietan gasolioaren prezioa ba- xuagoa da, 2000ren azkenaldian baino; eta petrolio enpresek zergaren igoera beregana dezakete salmenta prezioa igo gabe, badute- lako horretarako marjina, zeren eta azkenal- dian upelaren prezioa jaitسي egin den arren, gasolioarena ez da jaitسي neurri berean. Sek- tore honek EAEn zergetan ordaintzen duena —gutxi gorabehera 1.600 milioi gehiago, ur- tean lehen ordaintzen genituen 17.000 mi- lioien gainetik— sektorea bera hobetzeko erabili beharko litzatekeela uste dugu HIRU sindikatuko kideok. Beharrezkoa da sekto- rea egituratuko duen eta gerorako prestatu- ko duen plangintza orokor bat.